

Lunds Universitet – Sociologiska Institutionen

Individet i netvæksamfundet

- En diskussion af netværkssamfundets
implikationer for social handling

Föfattere: Thomas Heilskov
Uppsats Soc 464, 61-80 p
Vårterminen 2003
Handledare: Carl-Göran Heidegren

Titel: *"Individet i netværkssamfundet – en diskussion af netværkssamfundets implikationer for social handling"*.

Af: Thomas Heilskov

Soc 464, 61- 80 p.

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Sociologiska Institutionen, vårterminen 2003

Abstract:

Uppsaten forsøger at udvikle et nyt perspektiv på netværkssamfundet. Med afsæt i Castells beskrivelse af netværkssamfundet diskuteres implikationerne af denne metafor for sociologiske analyser, der vælger at fokusere på samfundets individniveau. Med inspiration fra især Urry (2000) og Wittel (2001) diskuteres begrebet "Network Sociality" og netværk set som praksis bliver fremført som et godt bud på, hvordan man kan aflæse netværkssamfundets indvirkning på social handling. Ved at inddrage 3 eksempler på relationsdannelse vha. Internettet beskrives, hvordan networking ikke blot er koblet til erhverslivet, men også har fundet øget udbredelse i livsverden. Disse former for networking bliver betragtet som nye sociologiske genstandsfelter, som ikke kan begribes ved traditionelle netværksanalyser. Der bliver i stedet argumenteret for at inddrage Goffmans frame-begreb.

Individet i Netværkssamfundet

en diskussion af netværkssamfundets implikationer for social handling

Kapitel 1: Det glemte perspektiv	5
1.1. Indledende problematisering	5
1.2 Metodeovervejelser	7
Kapitel 2: Netværkssamfundet – en ny socialitet?	8
2.1 Netværk – som metafor	8
2. 2. Netværkssamfundets gennembrud.	9
2.3 Netværkssamfundet – et tilbageblik	11
2. 4. Individet i Netværkssamfundet	12
2. 5 Network Sociality	15
Kapitel 3: Hverdagslivets strategiske netværk	18
3.1. Kontaktportalens praksis	18
Kapitel 4: Den metodologiske forvirring: Strukturalisme versus etnometodologi.....	23
4.1. Social Network Analysis – En formalistisk tilgang	23
4.2 Netværkets mikrosociologi.....	26
Kapitel 5: Konklusion	30
Litteratur.....	32

Kapitel 1: Det glemte perspektiv

1.1. Indledende problematisering

Denne uppsats handler om netværkssamfundet. Men ikke netværkssamfundet som det normalt bliver diskuteret i sociologisk analyse. Siden Castells store gennembrudsværk, ”The rise of the network society” (2000), ramte den sociologiske scene, har netværksbegrebet været et meget omdiskuteret emne. Især Globaliseringsdiskussionen har ikke overraskende været stærkt præget af begrebet. I Politologien har det ført til diskussioner af netværksstyring, og indenfor Økonomi har man fokuseret på New Economy og virksomheders organisering i netværk. Desværre mener jeg at diskussionen af netværkssamfundets implikationer er gået lidt i stå indenfor sociologien, idet fokus stort set har ligget fast på de samme makrosociologiske betragtninger. Der tegnes gentagne gange et billede af de strukturelle forandringer, uden at man forsøger at analysere, hvordan individet oplever dette. Nogen vil måske hævde, at der blevet forsket betydeligt i bl.a. Internettets betydningen for identitetsdannelse, men det må slås fast, at netværkssamfundet ikke ender og begynder med Internettet. Diskussionen om netværkssamfundet forholder sig derimod til en grundlæggende forandring i samfundets strukturelle organisering. Som Castells skriver om netværk:

“Process of social transformation summarized under the ideal type of the network society go beyond the sphere of social and technical relationships of production: they deeply affect culture and power as well (Castells 2000:507)”.

Det må derfor kunne antages, at netværkssamfundet også må have en uvilkårlig indflydelse på social handling. Der er imidlertid ganske få undersøgelser, der har valgt at beskæftige sig med netværkssamfundets implikationer for individet. Dette skyldes ikke mindst, at det ofte mødes med empiriske og metodologiske vanskeligheder at operationalisere makrosociologiske betragtninger, således, at de kan blive håndterbare for analyser af samfundets mikroniveau. At koble struktur til aktører, det globale til det lokale, kan virke som at bedrive kaosteori på hovedet; som at forsøge at kortlægge en stormflods indflydelse på en sommerfugls vingeslag. Derfor er hensigten med min uppsats heller ikke at løse problematikken om, hvordan globale og strukturelle fænomener samvirker med aktører i det lokale. Men det betyder imidlertid ikke, at

det ikke er nødvendigt at forsøge at undersøge et fænomen fra flere perspektiver. Og indtil nu har netværkssamfundets implikationer for social handling ikke været undersøgt tilstrækkeligt.

Derfor er denne uppsats et forsøg på at diskutere netværkssamfundets implikationer for individet; den er et forsøg på at beskæftige sig med spørgsmål som, hvordan transformeres sociale netværk i netværkssamfundet? Hvad betyder det at begreber som ”networking” springer ud af arbejdsfæren og finder udbredelsen i livsverdenen? Er der belæg for at tale om en stigende instrumentalitet i sociale relationer? Og hvordan skal man metodologisk gå til denne individuelle side af netværkssamfundet. Som omdrejningspunkt for uppsatsens tema har jeg valgt følgende problemformulering:

”Hvordan er det muligt at studere netværkssamfundets indvirkning på social handling?”

1.2 Metodeovervejelser

Som det fremgår af problemformuleringen har denne uppsats et metodologisk og teoretisk tema. Men selv opgaver af hovedsagelig teoretisk karakter må også gøre sig overvejelser om hvilken metodetilgang man vælger, og hvordan man vælger at operationalisere sin problemstilling. Et genstandsfelts fremtoning er altid afhængig af hvorfra det bliver betragtet og den forforståelse forskeren er bærer af vil altid spille ind. For at minimere indflydelsen af min forforståelse af problemstillingen har jeg i min tilgang til uppsatsens problemstilling bestræbt mig på at være så åben som mulig. Som udgangspunkt var mit arbejdstema således blot metaforen om netværkssamfundet og dennes indflydelse på sociologisk analyse på individniveau. Jeg fandt at dette var et perspektiv, som jeg ikke kendte eksempler på i litteraturen, og dette gjorde det derfor muligt at fortage mit litteraturstudie så frit og åbent som muligt. På grund af at jeg bevægede mig ind på et ”uberørt” område forsøgte jeg også at gøre mig fri af de videnskabsteoretiske standpunkter, der normalt er styrende for sociologisk arbejde, idet jeg ikke ville sortere relevante perspektiver fra blot fordi de repræsenterede en anden videnskabsteoretisk tradition end min egen. Hvorvidt dette har spillet ind alligevel kan dog ikke udelukkes, ej hellere kan det udelukkes, at det der for mig fremstår som en ny problematik, er yderst velkendt land for andre - hvorved denne uppsats angiveligt vil udstille min uvidenhed. Jeg vil dog håbe at netop min uvidenhed ved starten af arbejdet på uppsatsen har været et vigtigt redskab til at bibringe nye erkendelser og nye perspektiver på en, måske, nye problemstilling.

Modsat mit litteraturstudie har min udvælgelse af de eksempler, der benyttes til at understøtte teoretiske pointer, især i kap. 3, ikke være præget af åbenhed, men derimod af et bevidst strategisk valg. Min brug af caseeksempler er således udvalgt på baggrund af deres evne til understøtte en teoretisk pointe, og deres repræsentativitet gør sig således kun gældende i kraft af den teoretiske rammes udsagskraft. Det er klart at hvis man skulle foretage en empirisk analyse af netværkssamfundets indvirkning på individniveau ville et sådan strategisk brug af case ikke være hensigtsmæssig.

Kapitel 2: Netværkssamfundet – en ny socialitet?

*”Thou shalt make vnto it a grate like networke of brase”
1560 Bible (Genev)¹*

Nogle begreber er, på grund af deres mangfoldige benyttelse, så overkodet med betydning, at de synes at miste et egentligt indhold. Et sådan begreb er *netværk*. Når netværksbegrebet forekommer at stritte i alle retninger, skyldes det de mange områder, hvor begrebet er blevet benyttet til at beskrive forskellige former for organisering. Alt fra international terror, over venskaber blandt folkeskoleelever, til vidensudveksling i virksomheder, er blevet beskrevet med brug af netværksbegrebet. Dette kapitel er et forsøg på at indfange den flygtige størrelse som netværk synes at være. Kapitlet bygger på en omfattende afsøgning af litteraturen omkring netværk, og de forskellige områder, hvor netværksbegrebet er blevet benyttet som metafor i forsøg på at beskrive det sociale beskaffenhed. Hensigten er med dette kapitel er at få tilpas klarhed over begrebet til, at det senere i denne uppsats vil være muligt at diskutere, hvilke implikationer netværksmetaforen, og ikke mindst tesen om netværkssamfundet, bringer med sig for sociologiske analyser af social handling.

Første afsnit i dette kapitel omhandler brugen af metaforer som redskab til at begribe det sociale. Dernæst følger et afsnit om opkomsten af begrebet om netværkssamfundet, som efterfølges af et afsnit om tidlig sociologisk forskning i netværk. Kapitlets to sidste afsnit omhandler sociale netværk i netværkssamfundet og begrebet ”network sociality”.

2.1 Netværk – som metafor

I bogen ”Society and its metaphors” viser López (2003), hvordan metaforer virker som en central drivkraft i udviklingen af teori. Ikke mindst i klassisk sociologisk teori har metaforer for samfundet, som f.eks. funktionalismens beskrivelse af samfundet som organisme, været anvendt til at skabe klarhed over samfundets beskaffenhed. Samfundsmetaforer er således ikke blot abstrakte billeder over samfundet, men har implikationer for analyse, idet de styrer vores blik, og hjælper os til at fokusere på bestemte områder frem for andre. Jensen giver i sin bog ”Metaforens magt” (2000) et bud på, hvorfor metaforer om samfundet er afgørende i udviklingen af teori, idet han understreger at forståelsen og erkendelsen ikke kan udvikle deres

¹ Første kendte brug af ordet netværk ifølge etymologisk søgning i Oxford English Dictionary, database 2003

udlægninger af verden uden brug af sproglige billeder. Vi skaber og udlægger vores livsverden ved at hente mening et sted fra og overføre den på et andet, men dette er en handling, der ikke kun foregår på et sprogligt plan, men også på et tanke- og handlingsmæssigt plan. Metaforer er således noget vi gør ting med (Jensen 2001:8). Normalt forbindes en metafor med det at forstå en ting i lyset af en anden, men denne praksis er altså ikke kun sproglig. Menneskelige tankeprocesser er på et meget mere generelt plan metaforiske. Ifølge Lakoff & Johnson (1980) er det umuligt at eksistere og udvikle tanker udenfor alle de ”Metaphors we live by”. Dette synspunkt genfindes hos Urry i bogen “Sociology beyond societies” (2000), hvor han skriver: *”I presume in the following that all human thought, including the specific and abstracted practices of science / social science, involves metaphor”*. Spørgsmålet som denne uppsats vil rejse er således, hvad metaforen om samfundet som netværk implicerer for sociologisk analyse, der vælger at fokusere på individniveau. Men for at dette spørgsmål kan besvares må der først kastes et blik på, hvordan netværksmetaforen fik sin opkomst og hvilken betydning den tilskrives i den aktuelle samfundsteoretiske debat.

2. 2. Netværkssamfundets gennembrud.

Opkomsten af netværksmetaforen - billedet af samfundet som et komplekst sammenvævet netværk af relationer - er nært koblet til globaliseringsdebatten og sociologiens forsøg på at udvikle nye koncepter, der kan indfange den kompleksitet, der knytter sig til globaliseringen. Urry hævder f.eks. at sociologien i dag har mistet sine ”key concepts” (2000:17), idet sociologien i dag må opgive den traditionelle opfattelse af ”the social as society”. I kølvandet på globaliseringens udfordring af nationalstaten² er det ifølge Urry i stedet netværksbegrebet, der byder sig til som metafor til at begribe det organiserende princip i informationsamfundet:

”globalisation involves replacing the metaphor of society as region with the metaphor of the global conceived of as networks and as fluid. It is this postulated replacement of one social topology with these others that constitutes the significance of globalisation. I show that the global presupposes the metaphors of network and flow rather than that of region (Urry 2002:33)”.

Den mest berømte sociologiske implementering af netværksmetaforen finder man utvivlsomt hos Castells i ”The rise of the network Society” (2000). Meget af den debat der knytter sig til tesen om netværkssamfundet tager udgangspunkt i dette værk. Castells argumenterer her for at modernitetens samfundsstrukturer, der ofte indebar et center, én magtkoncentration, baseret på

² En dyberegående diskussion af globaliseringens konsekvenser for nationalstaten kan findes i Ulrich Becks bog ”Vad innebär globaliseringen” Daidalos 1998

vertikale hierarkier, nu har mistet sin betydning til fordel for de netværk og strømme (flows) af tegn, billeder, valuta og information, der takket være avanceret informationsteknologi i en kontinuerlig strøm omkranser vores klode. Og det med store konsekvenser for individet til følge. Således gælder det at netværket

”constitute the new social morphology of our societies, and the diffusion of networking logic substantially modifies the operation and outcomes in processes of production, experience, power, and culture [...] the network society, characterized by the pre-eminence of social morphology over social action (Castells 1996:469).

Som det fremgår af citatet er Castells tilgang til netværkssamfundet styret af en strukturalisme, hvor netværkssamfundets struktur er det overgribende princip, der styrer menneskelig handling. Der er om tale en makrosociologisk analyse, der fører et overvældende bevis for hvilken strukturel logik, der knytter sig til globaliseringen. Nemlig netværkets logik. Ifølge Castells skaber netværkssamfundet en ny følelse af tid (timeless time) samt ikke mindst en ny rumfølelse i kraft af de ”space of flows” og den ”real virtuality”, der præger livet i netværkssamfundet. Det ligger udenfor denne uppsats tema at redegøre nærmere for indholdet i Castells makrosociologiske analyse, hvorfor jeg blot vil henvise til de grundlæggende transformationer i arbejdssfæren og især betydningen af informationsteknologien, som knytter sig til Castells begreb ”the space of flows”³. Nogle vil måske argumentere for, at Castells ikke er alene om at tegne netværkssamfundets strukturelle konturer, og mange andre sociologer har da også forsøgt at indfange de sociale implikationer, som Castells knytter til netværkssamfundet. Kritikere vil måske endda hævde, at der ikke er noget distinkt nyt ved Castells tese om netværkssamfundet. Toennies’ ”Gemeinschaft/Gesellschaft”, Webers diskussion af tab af fællesskab i det moderne, og Durkheims skift fra en mekanisk- til organisk solidaritet kan måske også siges at bære tematiske lighedspunkter med Castells scenario i ”The Rise of the Network Society”. Hos samtidige sociologer kan man f.eks. pege på Baumann og hans ”Liquid modernity”, der beskriver skiftet fra en tung og solid modernitet, til en der er let og flydende, hvor fart og bevægelse er blevet det altafgørende (Bauman 2000). Nu er hensigten med denne uppsats imidlertid ikke at diskutere, hvorvidt netværkssamfundet, så at sige, er ”gammel vin på ny flasker”. Alene det at en ny metafor for det sociale er dukket op, mener jeg må være tilstrækkelig til, at det er relevant at undersøge om denne metafor kan strækkes videre end til de makrosociologiske analyser, hvor diskussioner om netværkssamfundet hidtil syntes at have været forbeholdt. Det som er det interessante i denne sammenhæng er, hvordan individet oplever

³For en grundigere redegørelse af begreberne ”timeless time”, ”space of flows” og ”real virtuality” se Castells (2000) kapitel 6, 7, og 8.

netværkssamfundet samt ikke mindst det metodologiske spørgsmål om, hvordan dette skal begribes. Inden fokus rettes mod eksempler på forskning, der så at sige betragter netværkssamfundet i øjenhøjde, kan det være relevant at vende blikket mod tidligere forskning i sociale netværk. Der er traditionelt blevet forsket en del i sociale netværk, og denne viden kan dels fungere som inspiration til at udvikle et blik på individniveauet i netværkssamfundet, og dels er det relevant at diskutere hvad tesen om netværkssamfundet betyder for disse tidligere antagelser om individ og netværk.

2.3 Netværkssamfundet – et tilbageblik

Et eksempel fra klassiske samfundsanalyse, der er relevant at fremhæve i denne sammenhæng er Granovetters berømte analyse, ”The strength of weak ties”, der kan ses som eksempel på, hvordan individet strategisk benytter sammenkædningen med andre sociale netværk (Granovetter 1973 (2003)). Granovetter viser i sin analyse, hvordan 84 pct. af en population af jobsøgende var i stand til at skaffe nye job gennem nogen de kun kendte lidt, og som de kun så ved enkelte lejligheder. Analysen kan ses som et eksempel på, hvordan et utal af svage relationer tilsyneladende er essentielt for spredning af information. Svage ”ties”, eller links, synes således at bygge bro mellem de sociale netværk, hvor den enkelte oftest agerer. Et andet klassisk eksempel på hvordan sociale netværk er afgørende for tilegnelsen af information er Katz & Lazarsfelds arbejde fra 1955, der beskriver hvordan massemediernes påvirkning af individets meningsdannelse hovedsageligt består i stimuleringen af de interpersonelle samtaler blandt modtagerne, således at den egentlige påvirkning først finder sted i de sociale netværk. Udgangspunktet for deres teori er at individers viden, holdninger og adfærd er forankret i primære grupper, som de beskriver som de interpersonelle relationer mellem venner, kollegaer, naboer, familiemedlemmer etc. Det er gennem denne interpersonelle interaktion i disse primære grupper, at befolkningens holdninger, ifølge Katz og Lazarsfeld, bliver skabt. Som forklaring på dette introducerer de betegnelsen ”opinionsleder”, der beskriver en person, som er højt respekteret, og hvis meninger er afgørende for de øvrige medlemmer af det sociale netværk (Lowe & Hirokawa 2002). Dette arbejde bliver videreudviklet hos f.eks. Rogers i beskrivelsen af ”The Diffusions of Innovations” oprindeligt fra 1965, der således også lægger vægt på betydningen af sociale netværk for spredning af information (Rogers 1997). Rogers studerer,

hvordan forskellige innovationer eller ideer bliver spredt ud gennem en befolkningsgruppe⁴ (Rogers 1997). Rogers forstår med ”diffusion” følgende:

”Diffusion is the process by which an innovation is communicated through certain channels over time among the members of a social system (Rogers 1995:5)”. Rogers udvikler Katz og Lazerfelds analyse ved, at det interpersonelle ikke kun bliver betragtet som bestående af såkaldte ”leaders” og ”followers”, men som værende præget af mere komplekse interpersonelle processer⁵. Rogers deler som følge heraf befolkningen op i ”innovators”, ”early adopters”, ”late majority” og ”laggards” alt efter hvor hurtigt de optager de budskaber, som bliver spredt rundt gennem de sociale netværk de er en del af.

Sammenfattende kan man således sige, at der traditionelt er gode eksempler på analyser, der fokuserer på, hvordan individet organiserer sig i netværk, og hvordan disse netværk spiller en central rolle for bl.a. spredning af information. Det spørgsmål der så rejser sig er, hvordan sådanne individuelle netværksprocesser forandres, når netværksdannelse, ifølge Castells er blevet et (endnu mere) dominerende princip i samfundet.

2. 4. Individet i Netværkssamfundet

Our old ideas about space have exploded. The past three decades have produced more change in more cultures than any other time in history. Radically accelerated growth, deregulation, and globalization have redrawn our familiar maps and reset the parameters: Borders are inscribed and permeated, control zones imposed and violated, jurisdictions declared and ignored, markets pumped up and punctured. And at the same time, entirely new spatial conditions, demanding new definitions have emerged. Where space was considered permanent, it now feels transitory – on its way to becoming (Koolhaas i Wired June 2003)

Ovenstående citat fra den verdensberømte arkitekt Rem Koolhaas i Wired Magazine, mener jeg er et godt eksempel på den nye rumfølelse netværkssamfundet bringer med sig og som bl.a. Castells taler om. Koolhaas’ ytring kan sættes i et sociologisk perspektiv ved Urrys argument om vi i dag må betragte ”the sociale as mobility” (Urry 2000). Det er som nævnt hastighed, følelsen af konstant at være på vej, der synes at være kendetegnende for det globaliserede liv i netværkssamfundet. Det moderne samfund er ”[...] society on the move” (Lash & Urry 1994:252)”. Ifølge Castells er det da også netop evnen til kontant forandring, evnen til hele tiden

⁴ Rogers benyttede især et Casestudie af hvordan en ny kornsort kunne blive udbredt blandt farmere i Iowa.

⁵ Disse bliver blotlagt i forbindelse med det Rogers betegner som ”The innovation decision process”.

at koble sig af og på netværk, der er styrken ved netværkssamfundets særlige struktur (Castells 2000).

Som nævnt findes der i litteraturen om netværkssamfundet meget få, der beskæftiger sig med hvordan social handling påvirkes som følge af sådanne transformationer. Et eksempel på sociologisk analyse, der kan hjælpe med at drage blikket hen mod netværkssamfundets betydning for individet mener jeg dog kan være den amerikanske sociolog Duncan Watts, der forsker i netværkssamfundets transformation af "social space" (Watts 2003). Watts taler om "network space" og forsker i det såkaldte "small world" fænomen, der bygger på tesen om, at enhver på jorden er forbundet med en anden gennem blot "six degrees of separation"⁶. Watts forsøger at føre empirisk bevis for den velkendte oplevelse af, at når man mødes med en fremmede, sker det ofte, at man faktisk har en ven til fælles. Watts argumenterer for, at netværkssamfundet er kendetegnet ved en sammenkædning af alle de sociale netværk den enkelte indgår i. Individets oplevelse af sammenkædning mener jeg især er blevet tydelig med Internettets fremkomst, hvor man har oplevelsen af, potentielt, kun at være nogle få klik fra folk på den anden side af kloden (mere herom i kap. 3).

Dette "small world" fænomen genfindes i Urrys diskussion af netværkssamfundets nye "sociale physics" (Urry 2003). Her referer Urry nemlig til den engelske forfatter David Lodges roman "Small World", som et eksempel på hvordan netværkssamfundets sociale netværk opererer. Bogen beskriver netværk mellem forskellige ansatte, indenfor bl.a. universitetsverdenen, og de mange konferencer man mødes til, og som bliver benyttet til at reproducere deres "weak ties"; det oftest gentagne udsagn til disse konferencer er "it's a small world". Urry benytter bogen til at sætte fokus på betydningen af "occasioned meetings" i netværkssamfundet, der bliver benyttet til at udveksle sociale goder, som venskab, magt, projekter, rygter, jobs, sex, sladder m.m. Denne form for udveksling synes at være en ny og mere distinkt form for "networking", og det er denne form for networking, der umiddelbart synes at manifestere sig som netværkssamfundets indvirkning på social handling. Urrys analyse mener jeg således er et godt

⁶ Tesen om de "six degrees of separation" bygger på et forsøg af Stanley Milgram udført i slutningen af 1960'erne. Milgram gav breve til ca. 300 mennesker i Boston og Omaha, med instruktioner om at brevet skulle nå et endeligt mål, en ukendt børsmægler i Boston. De 300 mennesker måtte imidlertid kun sende brevet til en ven eller god bekendt, som kun måtte sende brevet videre på samme vis. Overraskende nok nåede mange af brevene frem, gennem kun seks led af venners venner. Dette ledte til tesen om at alle mennesker på kloden er forbundet gennem kun seks led i et globalt netværk af sociale relationer.

eksempel på den praksis, der knytter sig til sociale netværk i netværkssamfundet. I sin analyse argumenterer Urry for at netværkssamfundet har bevirket en voldsom vækst i antallet af ”weak-ties”; dvs. mennesker man kender i en meget begrænset omfang, og som man måske aldrig har mødt face-to-face. Dette argument kan underbygges empirisk med Axhausen (2002), der analyserer netværk og rejsemønstre. Axhausen argumenterer for at folk i større europæiske byer i dag kender et stadig stigende antal personer. En konsekvens heraf er, at et umiddelbart tilfældigt møde bliver mindre sandsynligt, og der bruges derfor stadig mere tid på at holde styr på kontakter og forskellige relationer. At holde rede i kontakterne i Outlooks- eller mobiltelefonens adressebog, synes således at blive en aktivitet, der fylder mere og mere for individet i netværkssamfundet. Det at kende nogen er dog svært at operationalisere sociologisk, men det er klart, at en stigning i antallet af relationer må bevirke, at måden man kender folk på i dag må være signifikant anderledes end tidligere. Det er vigtigt at understøtte, at netværkssamfundet - som Castells også gør opmærksom på - er styret af privilegerede samfundsgrupper, og det er derfor klart at tendensen med en stigning i antallet af ”weak ties”, naturligvis er noget, som hovedsageligt gør sig gældende for de ressourcerstærke og veluddannede i den vestlige verden, som kan forstå at agere i overensstemmelse med den sociale logik, der knytter sig til ”the space and flows”. Castells beskriver malende dette skel mellem ressourcerstærke og svare aktører i forbindelse med begrebet ”timeless time”, der er den tid, der knytter sig til ”the space of flows”, og som er med til at bestemme hvilke grupper, som er med i netværkssamfundets nye økonomi, og hvem der står uden for:

”While the emerging logic of the new social structure aims at the relentless supersession of time as an ordered sequence of events, most of society in a globally interdependent system, remains on the edge of the new universe. Timelessness sails in an ocean surrounded by time-bound shores, from where still can be heard the laments of time-chained creatures (Castells 2000:497).

Det skal således endnu en gang understreges at den sociale praksis, som netværkssamfundet bringer med sig, og som er uppsatsens omdrejningspunkt, således alene er et fænomen der knytter sig til en hovedsagelig vestlig elite af ressourcerstærke og veluddannede, som behersker netværkssamfundets logik.

Andreas Wittel (2001) har analyseret den praksis, der flourer blandt sådanne ”beboere” af netværkssamfundet og hans fokus er meget lig denne uppsats. Hans arbejde er omdrejningspunktet for næste afsnit.

2.5 Network Sociality

Wittels beskrivelse af en "Network Sociality" (2001) kan benyttes som et godt eksempel på netværkssamfundet betragtet fra individniveau. Umiddelbart minder hans beskrivelse om Urrys' "small worlds"; således skriver han: "*Network sociality consists of fleeting and transient, yet iterative social relations; of ephemeral but intense encounters*" (2001:51). Wittel forstår 'network sociality' i modsætning til "community". Hvor Community forbindes med stabilitet, kohærens, og samhørighed og indebærer livslange forhold, fælles erfaring og en fælles historie, så er netværkssamfundets socialitet kendetegnet ved det modsatte. Sociale relationer er informationelle snarere end narrative; det er ikke den fælles fortid og historie, der knytter individer sammen, men i stedet en udveksling af data, men henblik på "catching up" (Ibid). Relationer er her midlertidig - under konstant udvikling og afvikling – de er foreløbige. Således er netværkssamfundets socialitet kendetegnet ved:

"a move from having relationships towards doing relationships and towards relationship management. Network sociality is about social bonds that are continuously produced, reproduced and – as Bauman (2000:163) points out – 'consumed' (Wittel 2001:72).

Schulzes beskrivelse af et skift fra "*Beziehungsvorgabe*" til "*Beziehungwahl*", et skift fra givne relationer til relationer der vælges og Touraines beskrivelse af skiftet fra defensive identiteter til offensive identiteter, bliver desuden set som rammende beskrivelser for, hvad der kendetegner netværkssamfundets socialitet (Wittel 2001:65).

Det empiriske udgangspunkt for Wittels betragtninger er en analyse af arbejdsmiljøerne omkring "the new media industry" i New York, hovedsagligt Internet-firmaer og konsulentvirksomheder. Dette miljø er kendetegnet ved, at sociale relationer og netværk i udpræget grad bliver betragtet som arbejdsredskaber; her har udviklingen betydet at "*Working practices became increasingly networking practices*". Eller som han også udtrykker det:

"As the world become more global personal relationships become more important...". Personal relationships are *perceived* as becoming more important. That is to say: personal relationships are becoming more important in the economic field for the simple reason that more practitioners see them as a highly valuable business resource...."

Wittel peger på særligt fire faktorer, der har været afgørende for dette. For det første en stærk voksende tendens til *institutionalisering* af "networking events". "Networking events" indenfor denne branche løber typisk af stablen en gang om måneden efter arbejdstid. Rammen er en fest, en bar, restaurant eller liggende, med musik, øl og chips, men det helt tydelige og ekspliciterede formål med "festen" er at skabe kontakter. Et klassisk eksempel på sådanne arrangementer er

First Tuesday, hvor investorer, konceptudvikler og designere til dette arrangement bærer forskellige mærkater, så man hurtigt kan identificere hvem som er hvem, hvorved man undgår at spille tid ved at tale med de forkerte mennesker. En blå mærkat signalerer investor, gul at man er entreprenør. Wittel understreger at "networking events" i erhvervslivet ikke er noget nyt; den traditionelle forretningsmiddag har en lang historie, men forskellen ligger i, at der synes at være foregået en "trickling down" effekt, således at networking nu forekommer i ligeså høj grad blandt mening medarbejder i denne branche som blandt de øverste i managementkæden. Som anden central faktor, peger Wittel på graden af *eksplicitering* og bevidstliggørelsen om networking som en særlig social praksis. Mærkaterne fra First Tuesday, der identificerer hvem som er investor, og hvem som er entreprenør, er et godt eksempel på dette. Et andet eksempel som Wittel bruger er den britiske TV producer Carole Stone. Carole Stone er blevet kaldt "Londons networking queen" og "Britain's bedst-connected woman", idet hun er kendt for at holde månedlige selskaber, der danner grundlag for networking aktiviteter blandt de mest indflydelsesrige aktører inden for en række brancher. Carole Stone udtaler at hun har 14.000 venner, som hun holder styr på med en database. Dette taler et tydeligt sprog om bevidstheden om "doing relationship" og vigtigheden af networking. Dette ekstreme eksempel må siges at være en tydelig bekræftelse på Urrys antagelse om, at der er sket en vækst i antallet af "weak ties", og med Granovetter kan man sige, at der er en bevidsthed om styrken ved, hvad man kunne kalde "ekstremly weak ties". Hvis man kender 14.000 personer kan der således ikke være meget tid til at knytte dybe og tætte relationer. Som Wittel også udtrykker det i forbindelse med kulturen omkring "networking events": *"It is seen as 'bad habit' (...) to spend more than five or ten minutes with the same person"* (2001:57). Den tredje faktor som Wittel peger på som fundamentalt ved netværkssamfundets socialitet er den høje turnover frekvens i arbejde indenfor branche. Som Wittel skriver

"Knowledge workers and people in the cultural industries are 'nomadic in their personal biography and in their non-linear work biographies(...). They often move from one firm to another, from one occupation to another, 'mixing and matching jobs as event organizers, web site designers, ad creatives, marketing advisers, conference runners, magazine publishers, club promoters, market researchers PR officers and various kind of consultancy (Ibid:65).

I denne beskrivelse er det tydeligt at Wittels research blev foretaget før IT-bølgen for alvor brækkede. Virkeligheden indenfor denne branche er utvivlsomt en anden i dag. Ikke desto mindre er der i dag blandt unge veluddannede en tydelig tendens til at opfatte det som dårligt for karrieren, hvis man bliver mere end et par år i samme virksomhed.

Sammenfattende kan man sige, at det billede Wittel tegner af socialiteten i netværkssamfundet viser, hvordan der synes at trænge en ny form for rationalitet og instrumentalitet ind i social relationer. Det er ikke fælles erfaring, en fælles historie eller narrativitet som knytter bånd mellem folk. I stedet er det information, på samme måde som i Castels makro-beskrivelse af netværkssamfundet, som ligger til grund for relationen i de sociale netværk. Da det udveksling af information, der er centrum for sociale relationer, bevirker det at relationerne bliver kortere og mere flygtige afhængig af informationens evne til at bibeholde relevans. Den stigende mobilitet og det stigende antal "weak ties" som Urry omtaler danner grundlag for en stadig større kontakthorisont af potentielle relationer. Som Wittel udtrykker det: "*In a network sociality, strangers become potential friends*". Men ikke venner forstået som nogen man deler en fælles historie med, men venner fordi man har et gensidigt informationelt behov. Man *har* ikke relationer, men man *gør* relationer. Wittel taler om "the commodification of human relationships" (Ibid:54) - en betegnelse der indikerer, at sociale netværk skulle fungere som et middelaldermarked; man bytter og hjælper hinanden, men det alene for at kunne få noget igen. Hvorvidt denne form for networking kan reduceres til et spørgsmål om udveksling, anser jeg som tvivlsomt og årsagen hertil vil blive diskuteret i kapitel 4. Et andet potentielt anklagepunkt mod det billede som Wittel tegner, er at hans analyse hovedsageligt tager udgangspunkt i erhvervslivet. Man kan således ikke umiddelbart antage, at fordi der tegner sig tendenser af en ny social praksis i systemet, må den nødvendigvis også finde udbredelse i livsverden. At tale om en "network sociality" alene på det grundlag synes derfor umiddelbart overvældende, selvom man kan bakke tesen om i bl.a. Urrys beskrivelser.

For at kunne komme tættere på hvordan netværkssamfundet indvirker på social handling, og for at diskutere om der er belæg for at tale om en ny rationalitet og instrumentalitet i dannelsen af sociale relationer, mener jeg derfor man må forsøge at vende blikket udenfor erhvervslivets verden og se på, hvordan networking finder tilknytning til hverdagslivet. Dette vil være omdrejningspunktet for næste kapitel, hvor jeg vil forsøge at underbygge det billede som Wittel tegner, men således med forskellige eksempler på netværksdannelse i hverdagslivet.

Kapitel 3: Hverdagslivets strategiske netværk

Udgangspunktet for dette kapitel er en diskussion af eksempler på, hvordan netværkssamfundet er med til at genere nye former for sociale netværk, der afspejler den praksisform, som blev diskuteret ovenfor, og som Wittels arbejde sætter fokus på. Men hvor Wittel fokuserede på netværk, hvor aktøren havde tilknytning til erhvervslivet, er eksemplerne i dette kapitel som sagt koblet til hverdagslivet. Hensigten er således at illustrere, hvordan den form for networking, som Wittel mente har spredt sig ud fra toppen af managementkæden og ned til de menige medarbejder, også kan siges at have spredt sig ud i livsverden. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i eksempler, hvor skabelsen af relationer sker omkring Internettet. Nogle vil måske hævde, at Internettet ikke kan benyttes som eksempel på socialiteten i øvrigt, idet Internettet skulle være en verden for sig - en "virtual reality". Ideen om Internettet som "virtual reality", der kræver særskilt sociologiske analyse, deler jeg imidlertid ikke, idet begrebet "virtual reality" synes at indikere, at der skulle findes en "real reality", som ikke er underlagt medieret kommunikation. Endvidere viser mange undersøgelser, at de oplevelser som brugere af Internettet har, i høj grad opleves som "virkelige" erfaringer (se Barnes 2001). Der er mange eksempler på relationsskabelse vha. Internettet, og der eksisterer nyhedsgrupper og communities for stort set hvilket som helst emne. Da disse ofte helt er blottet for kobling til verden offline, idet deltagerne ikke mødes face-to-face, har jeg valgt at se bort fra denne form for relations- og netværksdannelse, for i stedet at fokusere på netværk, der lever både på nettet og i livsverdenen, hvor Internettet således blot fungerer som et redskab, der skaber nye kontaktmuligheder, på samme måde som fx telefonen gør det. Fælles for de eksemplerne jeg har valgt ud mener jeg er, at netværkssamfundet kan betragtes som mulighedsbetingelsen for opkomsten af denne form social netværksdannelse.

3.1. Kontaktportalens praksis

Et af de mest udbredte eksempler på relationsdannelse vha. Internettet er de såkaldte datingportaler. Den gamle kontaktannonce fra aviserne har fået nyt liv på Internettet og har i dag et publikum, der ellers aldrig ville have benyttet sig af kontaktannoncer. Således er kontaktpotaler som bl.a. Dating.dk eller Scor.dk nogle af de største kommercielle IT-succeser i Danmark. I Danmark findes der i øjeblikket over 15 af sådanne kontaktpotaler, som kan siges at

være velfungerende med et højt antal medlemmer. Fælles for princippet bag portalerne er, at man opretter en personlig profil, hvor man skriver lidt om sig selv, sine interesser, job, mv. samt ligger et billede af sig selv ud på portalen. Kontaktportalerne handler ikke blot om at finde en kæreste, men også om at finde nye venner og gøre bekendtskaber af forskellig karakter. Det interessante ved portalerne er, at de synes at bygge på en høj grad af differentiering og systematisering. Ved at bladere i de mange forskellige profiler, hvor folk præsenterer sig selv, bliver det muligt at interagere alene med personer, som man deler samme holdninger og værdier med. Kontaktportaler kan således siges at ophæve det geografiske og sociale rums hidtidige begrænsninger; det er således ikke hvilken landsdel man kommer fra, eller den indkomst og uddannelse man har, der som udgangspunkt stiller begrænsninger for et møde. Dog kan disse meget vel træde i kraft når man ønsker at møde personen personligt. Jeg mener, at den praksis som knytter sig til mange af disse kontaktportaler, indikerer, at der skabes en ny rationel og instrumentel platform for dannelsen af netværk, der bygger på et informationelt snarere end et narrativt grundlag - altså meget lig det billede som Wittel tegner af en "network sociality" (2001). Et eksempel herpå er bl.a. kontaktportalen BeautifulPeople.dk, der formidler kontakter mellem folk i Danmark med et godt udseende eller andre særlige egenskaber. BeautifulPeople.dk adskiller sig fra øvrige kontaktportaler ved, at alle ikke kan blive medlem. For at blive medlem af portalen skal man lægge sin profil ud med billede, hvorefter de øvrige medlemmer stemmer om, hvorvidt man er smuk nok, til at blive optaget som en del af netværket. I kontaktportalens præsentation af sig selv hedder det:

"BeautifulPeople er et online community, som har til hensigt at skabe relationer i form af kontaktformidling og networking iblandt mennesker, der i kraft af deres udseende eller særlige personlige kvaliteter, står ud fra mængden [...] Initiativet bag BeautifulPeople.dk er udsprunget på baggrund af det enkelte menneskes stigende behov for lettere og mere målrettet, at kunne søge og finde ligesindede eller måske den eneste ene via Internettet [...] Tusindvis af disse mennesker bruger i dag størstedelen af den tid de er online på, at analysere, frasortere og fejlkorrespondere med mennesker som ligger langt fra deres interesseområde. Dette skyldes at de nuværende mødesteder på nettet henvender sig til alle typer mennesker." (Citat fra hjemmesiden)

Denne portal mener jeg repræsenterer en ekstrem form for rationalitet og kan ses som et godt eksempel på, at der er forekommet et skift fra "having relationships" til "doing relationships" (jf. Wittel 2000). I citatet italesættes den almene kontakt med "*alle typer mennesker*" som noget negativt. Der står at man bruger for meget tid på at "fejlkorrespondere" og "frasortere" i mødet med alle de typer menneske, som man normalt præsenteres for. Princippet bag portalen synes at være at smukke mennesker – som kaldes BP'ere - kun vil omgås andre BP'ere. Netværkssamfundet skaber således mulighed for at skabe sociale netværk mellem folk med et

godt udsende, idet man kun kan blive en del af netværket, hvis man har et godt udsende. Portalens åbenlyse eksplicitering af at dette er formålet kan ses som et eksempel på, at der selv i hverdagslivet skabes en legitimering og bevidstliggørelse om networking, der afspejler en varerliggørelse; relationer til andre BP'er synes at have en værdi og ved at skabe øget *cirkulation* af disse sociale relationer synes værdien at stige. Antallet af hits på ens profil (antal besøgende), indikerer, ikke ulig et aktiemarked, om man er i god kurs eller ej. Det der udveksles er ikke knyttet op omkring en narrativ ramme, men har en informationel karakter, idet udseende, jobs, uddannelse mv., ligger til grund for om en relation etableres.

Et mere sympatisk eksempel på en kontaktportal er "FarmerDating.dk". Baggrunden for denne portal er, at mange landmænd, eller farmere, har svært ved at møde kvinder, som f.eks. har lyst til at stå tidligt op og leve på landet. Samtidig findes der mange enlige kvinder i byen, der ikke kan finde en mand, og portalen er således oprettet specifikt med henblik mod at skabe kontakter mellem disse to grupper. Som der står på portalen: "*FarmerDating er dedikeret til alle jer på landet, der vil have udvidet bekendtskabet, og alle jer i byerne, der godt vil i kontakt med de dejlige mænd og kvinder på landet*" (Citat fra hjemmesiden). FarmerDating kan også sige at repræsentere en rationel og instrumentel tilgang til sociale relationer. Problemet for landmænd med at møde andre mennesker bliver fuldstændigt ekspliciteret, og der skabes således en rationel løsning ved at networke vha. portalen. FarmerDating er endvidere et eksempel på den systematisering og differentiering af sociale relationer som netværkssamfundet åbner op for, idet der skabes mulighed for at knytte relationer mellem selv snævre og perifere samfundsgrupper.

Et tredje eksempel på skabelsen af sociale relationer med udgangspunkt i Internettet er den verdensomspændende portal Friendster.com⁷. Friendster er især udbredt i USA, men har også fundet stor udbredelse i Europa og har i alt over en million brugere. Portalen sigter mod at lade folk styrke sine eksisterende bekendtskaber og skabe nye ved hjælp af sine venners sociale netværk. Ved at hver person linker til sine venner, som, såfremt de også vælger at oprette en profil, derpå også linker til deres venner, skabes der et stort netværk af venners venner. Når først der er skabt disse links mellem venners venner, og således også mellem venners venners venner, opstår der potentielt et helt netværk af relationer, som man kan "browse" igennem, ved at bevæge sig fra en vens venneliste til den næste. Princippet bag etableringen af netværk er

⁷ Omtale af Friendster i Wired Magazine Online: <http://www.wired.com/news/culture/0,1284,59650,00.html>

således, at man bliver introduceret til netværket gennem en ven. Friendsters bliver især benyttet til at lære sine venners venner bedre at kende og således til at overveje potentielle bekendtskaber. Portalen bliver benyttet som en elektronisk opslagstavle, der kan bruges til at informere om fester, middage, biografure m.m., og Friendster kan således beskrives som en virtuel udgave af ens eksisterende sociale netværk og som et redskab til at administrere dette. Netop det administrative element der dels giver et overblik over venner og bekendte, og skaber grundlag for ny bekendtskaber til venners venner, kan se som et eksempel på, hvordan netværkssamfundet påvirker de sociale netværk man indgår i. Eksplicitering af networking er således helt tydelig her, men også vareliggørelsen af sociale relationer er slået igennem på Friendster i takt med portalens stigende succes. Da Friendster kræver at man bliver inviteret for at få adgang til et netværk, er der flere som er begyndt at sælge invitationer til netværk, som de hævder er særlig attraktive. Et eksempel på dette er følgende citat taget fra en annonce fra den store Internet-aktion e-Bay:

By becoming a member of my Friendster network, you will gain access to many of the most fabulous people in Austin, Texas, and around the United States. My friends include celebrity skateboarder/prankster Bam Margera, comic 'zine genius Ben Snakepit, Wontons frontman Dean Hsieh. By becoming my Friendster, you'll be getting in on the ground floor with a group of Austin's most creative people (...)

En anden annonce, også fra e-Bay, skriver, at den person som vil betale mest for invitationen vil blive en del af *"the very coolest and most exclusive group of peeps inline anywhere"*.

Dette er naturligvis ekstreme eksempler, men illustrerer ikke desto mindre, at der synes at være belæg for at skiftet fra *"having relationships"* til *"doing relationships"* ikke blot knytter sig til aktører i erhvervslivet, som Wittels analyse skitserede. Bevidstheden om at kende de *"rigtige"* mennesker er således så udtalt at de direkte bliver sat til salg. At tale om en vareliggørelse af social relationer giver således ikke kun mening i overført forstand.

De tre eksempler kan dels benyttes til at illustrere, hvad der skaber den stigning i *"weak ties"* som Urry omtaler, idet portaler som Friendster.com og datingpotalerne er med til at åbne op for en række potentielle relationer. Ekspliciteringen og bevidstheden om betydningen af sådanne relationer medfører tilsyneladende en stærk bevidsthed om at ville møde nye mennesker, og der investeres betydelig energi i at skabe de rigtige relationer. Man udveksler information og personlige data og såfremt de findes gensidigt interessant skabes der en relation. De sociale netværk der skabes på denne måde er således yderst flygtige, idet der således ikke eksisterer en

narrativ ramme til at binde netværket sammen med. I stedet synes det at være det nye, jagten på den potentielle gevinst, ved at knytte interessante relationer, der motiverer individets handlinger i netværket. Set i lyset af den tidligere forskning i sociale netværk som bl.a. Granovetter og Lazarsfeld, der blev omtalt i forrige kapitel, må disse netværk anses for at have stor indflydelse på individers handlerum. Men samtidig kan disse nye former for netværksdannelse også siges at udfordre den traditionelle forståelse af netværk, idet de flygtige korte relationer er af en anden art. Der er f.eks. stor forskel på Lazarsfelds primær grupper og så de nye former for sociale netværk, som netværkssamfundet synes at generere. Der ligger derfor en stor sociologisk udfordring i at producere viden om, hvorvidt disse nye netværk bærer fællesstræk med de sociale netværk, som bl.a. Granovetter analyserede, eller om de fungerer på en helt anden måde. F.eks. ligger der en udfordring i at analysere om den rationalitet og instrumentalitet, som synes at præge disse netværk, den ”exchange”-logik, som Wittel peger på, virkelig afspejler en relation blottet for en narrativ ramme. Det er værd at undersøge om det virkelig er individets rationelle overvejelser om, hvordan udbyttet af en relation maksimeres, der motiverer handling, eller om der knytter sig forskellige socio-kulturelle og ubevidste faktorer til agereringen i netværket. Omdrejningspunktet for næste kapitel er derfor en diskussion af hvilket metodologisk blik man skal anlægge på disse nye former for netværksdannelse, som således ikke blot findes i erhvervslivet som Wittel viste, men som også har fundet vej til livsverdenen. Spørgsmålet er hvilken tilgang skal man benytte når man analyserer individets handling i netværkssamfundets løst koblede sociale netværk. Det er dette spørgsmål som det afsluttende kapitel i uppsatsen vil forsøge at besvare.

Kapitel 4: Den metodologiske forvirring: Strukturalisme versus etnometodologi

Fokus for dette sidste kapitel er en kritisk diskussion af perspektiver, der traditionelt har været benyttet i analyser af sociale netværk – i særdeleshed Social Network Analysis. Kapitlet starter med at redegøre for Social Network Analysis som forskningsmæssigt perspektiv, og dets brug af teorien om social kapital. I opposition til dette strukturalistiske perspektiv på sociale netværk præsenteres Goffmans etnometodologiske arbejde som en alternativ tilgang til sociale netværk, og der argumenteres for at især Goffmans frame-begreb kan tilbyde en bedre forståelsesramme for hvordan sociale netværk kan begribes. Formålet med kapitlet er således at diskutere hvordan man kan studere netværkssamfundets implikationer for social handling i sociale netværk af den type som blev beskrevet i forrige kapitel.

4.1. Social Network Analysis – En formalistisk tilgang

Social Network Analysis (SNA) er det forskningsperspektiv, der har beskæftiget sig mest med at analysere sociale netværk. SNA trækker sine rødder tilbage til Simmel og hans interesse for *formen* af den menneskelige interaktion; en interesse, der udsprang af hans syn på samfundet som summen af relationsformer (Andersen & Kaspersen 1997:112). Især Simmels essay ”The Web of Group-Affiliations” (Simmel 1922/2003:291) fremstår som en inspirationskilde til at fokusere på netværk. På trods af sine rødder i klassisk sociologi blev SNA først for alvor formuleret som selvstændig tradition i starten af 1960’erne, hvor især Jacob Morenos udvikling af sociometrien⁸, var gået forud som en vigtig inspirationskilde⁹ (Scott 2000:16).

Det overordnede kendetræk, ved SNA som forskningsperspektiv, er betoningen af, at sociale relationer er den grundlæggende enhed for analyse. Wellman (1988), der er en af perspektivets

⁸ Jacob Morenos udvikling af sociometrien i 1930’erne byggede på hans analyser af, hvordan sociale konfigurationer påvirker den enkeltes psykiske tilstand. Moreno forsøgte at skabe et billede af sociale relationer ved at tegne diagrammer, hvor det enkelte individ er repræsenteret med en prik, og hvor deres relationer til andre repræsenteres ved en streg. Moreno forsøgte således bogstaveligt talt at visualisere de sociale strukturer. Figuren der fremkom af denne teknik er et sociogram (Scott 2000:13)

⁹ Den historiske baggrund for Social Network Analysis er nøjere beskrevet i Scott (2000)

fremmeste repræsentanter, beskriver, hvordan SNA kan forstås som et forskningsperspektiv, hvis kendetegn er dets studie af relationer af enhver art. Hvor samfundsvidenskaberne traditionelt har forsøgt at begribe det sociale ud fra analyser, der bygger på studier af egenskaber, såsom klasse, køn og indkomst, er enheden for SNA i stedet *relationen* mellem enheder. Det være sig alt fra relationer mellem venner, til relationer mellem nationer. Wellman udtrykker det således.

”The interesting feature of a relation is its pattern: it has neither age, sex, religion, nor income, nor attitudes; although these may be attributes of the individuals among whom the relation exists (Wellman 1988:39).

Her indforstået, at disse aspekter er uden relevans i et Social Network perspektiv. Det er relationernes form, og dermed strukturerne, der er det analytisk interessante. SNA taler op imod traditionelle samfundsanalyser ”metodiske individualisme”, idet det hævdes, at disse ikke formår at indfange det sociale relationelle karakter¹⁰ (Wellman:1988:31). Det er på baggrund af denne betoning af relationer, at SNA har operationaliseret netværksbegrebet, idet netværk opfattes som en krystallisering af relationer. Følgende uddrag fra Blackwell Encyclopedia of Social Sciences illustrerer perspektivets centrale forståelse:

”A network can be defined as a particular type of relation that links a set of people or objects, called the nodes of the network (Wasserman and Faust 1994). A communication network is a structure that is built on the basis of communication relationships between individuals, groups, organizations or societies. A networks perspective is a distinct research tradition within the social and behavioural sciences because it is based on the assumption that the attitudes and behaviours of the nodes (be they individuals or collectives) are significantly enabled or constrained by the networks in which they are embedded” (p. 108).

Som det fremgår af citatet bunder Social Network Analysis’ operationalisering af netværksbegrebet i en klassisk strukturalismetanke, hvor samfundets strukturer betragtes som determinerende for den sociale adfærd. Dermed anser SNA de netværk individet indgår i, som fastsættende for den adfærd individet udviser. På baggrund af dette bliver analyser af de sociale netværks beskaffenhed det interessante, da det er netværkets beskaffenhed, der determinerer individers adfærd. I sit forsøg på at analysere netværk opererer SNA med flere centrale analysebegreber, der afspejler perspektivets strukturalisme. Det drejer sig bl.a. om: ”*tæthed*” (density), der beskriver i hvor høj grad individerne interagerer med hinanden i netværket; ”*afgrænsning*” (boundedness), der måler i hvor høj grad individernes forbindelser ligger indenfor netværket. Mens et begreb som ”*styrke*” (strength) bygger på frekvens og bredde i

¹⁰ Holdningen hos Social Network Analysis er også beskrevet som ”the anticategorical imperative” (Emirbayer & Goodwin 1994:1414)

kontakten mellem de forskellige individer i netværket (Monge 1998, tabel 2). SNA opererer desuden med en række typologier over forskellige roller, der findes blandt aktørerne i netværk. Det drejer sig bl.a. om *"the bridge"*, der betegner en person, som tilhører et socialt netværk, men som har et link til et andet netværk. *"The isolate"*, der betegner personer, som ikke tilhører nogle af de *"groups"* og *"cliques"*, der eksisterer indenfor et netværk. En tidligere nævnt kategori, er *"the opinion leader"*, som betegner personer mod hvem andre i netværket bl.a. vender sig for at få gode råd.

Det er på baggrund af sådanne begreber og typologier, at mønstre i et netværk forsøges fremanalyseret. Ved f.eks. at studere *"tæthed"* og *"boundedness"*, og hvem der har rollen som *"bridge"*, mener man således at kunne afgøre, hvad der kendetegner f.eks. kommunikationen i det analyserede netværk. Opsummerende kan man sige, at et netværk bliver forstået som bestående af individer (nodes), der knytter et særligt mønster, gennem deres relationer (links) til andre medlemmer af netværket. Det er det mønster, som opstår af den udvekslede kommunikation mellem aktører, og dermed mønsterets organisering, der determinerer individernes interaktions og handlemuligheder. I en analyse af Friendster vil man således forsøge at kortlægge hvem som taler med hvem, hvorefter man ofte på baggrund af avanceret grafiske programmer vil kortlægge netværkets struktur. Den person i netværket der fremstår med flest links vil således f.eks. blive betragtet som opinionsleder i netværket, mens folk med få kontakter vil blive betragtet som perifere. SNA som metodisktilgang bliver ofte benyttet i analyser der trækker på teorien om social kapital (se Monge 2001). Social kapitalteori er bl.a. udviklet af Coleman, der betegner social kapital som en værdi, der kan blive købt og solgt, eller sågar stjålet. Social kapital tilegner man gennem interaktionen med andre i sociale netværk, hvorved man kan opbygge sin status, magt mv. For Coleman er sociale kapital indlejret i relationerne mellem folk. Det er de forpligtigelser, forventninger og den tillid som eksisterer mellem individer som gør det muligt for individet at realisere sine interesser. Det sociale liv bliver i et sådant perspektiv ofte betragtet som et spil med *"skilled network specialists who manipulate interpersonal linkages in an effort to attain power or some other perceived advantage"* (Cross et al. 2001:2). Dette syn på social kapital genfindes også hos Lin (2001) der kort og godt ser Social kapital som en *"investment in social relations with expected returns in the marketplace"* (Lin 2001:19). Man interagerer altså med folk for at få noget ud af det. Denne teoretiske ramme synes således umiddelbart af passe godt på den praksis som kendetegner de

sociale netværk, som blev omtalt i sidste kapitel. Folk trækker bevidst på deres sociale relationer i netværkene og udveksler og låner kontakter for at kunne tilfredsstille behov. Dette kan siges at afspejle hvordan individer i højre grad gør relationer i stedet for at have dem (jf. Wittel). Men teorien kan ikke benyttes til at forklare, hvorfor sådan et skift er fundet sted, eller hvad der er distinkt nyt ved den praksis som knytter sig til administreringen af et stigende antal ”weak ties”. Jeg mener derfor ikke at SNA eller teorien om social kapital er et brugbart perspektiv, hvis man vil forsøge at forstå de nye former for netværksrelationer, som netværkssamfundet bringer med sig. I stedet vil jeg argumentere for, at det er nødvendigt koble dette billede med et mere kompleks syn på social handling og på den interaktion, der finder sted i netværket. Det er nødvendigt at komme tættere på individet for at forstå, hvad der karakteriserer individets handlinger i de netværk som f.eks. Friendster er med til at skabe. Den store mangel ved SNA og teorien om social kapital mener jeg således er, at den sammenhæng som netværket sætter omkring interaktion kun bliver operationaliseret formalistisk. Man fokuserer endvidere ikke på kommunikationen mellem aktøren, og hvordan der dannes mening og skabes betydning i netværkene. Meningsdannelse og hvordan interaktionen i netværket *opleves* af aktøren mener jeg må inddrages for at få bedre indsigt i, hvordan sociale netværk indvirker på social handling. Derfor mener jeg at man i stedet for at benytte SNA som tilgang til sociale netværk, med fordel i stedet kan kigge nærmere på mikrosociologisk teori og i særdeleshed Goffmans frame-begreb. Dette vil være omdrejningspunktet for næste afsnit.

4.2 Netværkets mikrosociologi

Et afgørende bidrag fra Goffman er hans opfattelse af at samtale og interaktion i netværk har en række systemiske virkninger, som sætter rammer for hvilken form for interaktion, der kan finde sted i de sociale netværk. Baggrunden for Goffmans argument skal findes i hans syn på social interaktion, som en art sociale ritualer, hvor samtale i sig selv ofte kan betragtes som et ritual (Collins 1988:46). Et eksempel på dette kunne være, hvordan interaktionen i sociale netværk af mere formel karakter, f.eks. en arbejdsplads, vil være præget af bestemte ritualer, der sætter visse krav og forventninger blandt kollegaerne om, hvad der kan siges, og hvordan forskellige samtaler skal forløbe. På samme måde vil interaktionen i en families primære netværk, som når man f.eks. samles omkring middagsbordet, være styret af andre krav og forventninger til, hvordan en samtale skal forløbe, og hvordan man skal agere i forhold til hinanden. Disse rituelle træk, som knyttes til forskellige situationer, skal dog ikke forstås som lovmæssigheder, men

snarer som en praktisk viden individet trækker på for at vide, hvordan man skal bære sig ad i en situation; ifølge Manning (1992:77) handler det om hvordan individet tilskriver "...principles to circumstances in an indeterminate manner". Uden disse principper ville det ifølge Goffman være uoverskueligt for den enkelte at navigere i den sociale virkeligheds mange kaotiske interaktionssituationer.

Hvordan interaktionssituationer varierer, og hvordan de sætter rammerne for samtale mellem individerne i et socialt netværk, skal forstås i lyset af Goffmans begreber om "Frame" og "Frame Space" (Collins 1988:51). Samtale, er ifølge Goffman, altid indlejret i en større ramme (Frame) af interaktion. Denne ydre ramme lægger vi oftest ikke mærke til, idet den tages for givet og er koblet til rutineret praksis. Men rammen har en afgørende indvirkning på, hvordan individers samtale i hverdagen forløber. Ifølge Collins skal denne ydre ramme forstås som opbygget af mange rammelag, der bygger ovenpå, eller rettere indbygges i hinanden (Ibid). Den første, og grundlæggende ramme, som sætter grænser for samtale, kan forstås som den fysiske verden, idet enhver samtalsituation nødvendigvis må være forankret i en fysiske virkelighed, som interaktionen tager udgangspunkt i. Dernæst følger et lag Collins betegner som "the social ecology" (ibid:52). Det er den sociale grundsubstans som muliggør samtale, og består af de individer som fysisk er tilstede, der hvor samtalen nu foregår. Hvordan denne ramme indvirker på samtale kan ifølge Goffman ses ved, at vi ikke kan ignorere andre mennesker som er fysisk tilstede sammen med os; man bliver altid nød til at orientere sig i forhold til dem, om ikke andet så for at se om det er sikkert at ignorere dem og undlade at tale til dem. Som en tredje ramme taler Goffman om de institutionelle omgivelser. De institutionelle rammers indvirkning på samtale er lettere at få øje på. Her kan man tage et eksempel som en forelæsningsituation. Udspiller samtalen sig under en forelæsning sætter disse institutionelle rammer bestemte kriterier for, hvordan man skal interagere. Således afbryder man f.eks. ikke pludseligt forelæseren eller begynder, uden anledning, at tale venskabeligt til en fremmed sidemand. På samme måde vil en samtale med ens læge også være underlagt principper eller regler, som man vil forvente at overholde. Brydes disse regler kan man risikere at blive betragtet som vanvittig, hvis man ikke skynder sig at reparere situationen; et eksempel på en sådan reparation kunne være når man falder og siger "hovsa"; ved denne udtalelse søger man at signalere til overgivelserne at man er normal, og at det altså ikke er noget man plejer at gøre (Collins 1988:107).

De mange forskellige institutionelle frames har yderligere et utal af indre rammer knyttet til sig. Selv situationer af mindre formel karakter, som et møde mellem venner, vil også være kendetegnet ved at udspille sig i forhold til bestemte rammer. Goffman beskriver således, hvordan enhver samtalsituation er organiseret i forhold til bestemte 'taletræk' (moves) som vil organisere situationen, som en frame. Goffmans "frame" begreb beskriver, hvordan den sociale virkelighed er opbygget af et utal af frames, hvor nogle er mere grundlæggende end andre; men alle har de en konstituerende funktion på den samtalsituation, som der *udspilles*. Goffmans frame-begreb kan således betragtes som et eksempel på hvordan sociale netværk gennemtrænges af en række forskellige lag, som ordner den sociale interaktion som finder sted. Rammerne kan hos Goffman ses ved at enhver aktivitet kan benævnes; man er i "biografen", til "f familiemiddagen", på "diskoteket", "ude med vennerne" eller f.eks. "på Friendster". Denne benævnelse af alle hverdagens aktiviteter afspejler således, hvordan der til hver af disse aktiviteter hører en bestemt ramme, som er med til at bestemme hvordan man agerer. Hver eneste møde har således en særlig karakter som man aflæser og agere i forhold til. Som Goffman udtrykker det: *"Each class of...occasions possesses a distinctive ethos, a spirit, and emotional structure, that must be properly created sustained, and laid to rest"* (Citat i Gonos 1977:87). Gonos (1977) forklarer nærmere hvad Goffmans frame-begreb gør for sociologisk analyse:

It asks about the central working principles that animate any particular mode of activity. 'Frame analysis' is the attempt to become cognizant of the rules for cognition and communication that are bound up with the production of any world (Gonos 1977:858).

Netop dette "any world" er centralt, idet man hos Goffmans, som f.eks. også hos Schutz og Berger & Luckmann, kan tale om en række af verdner, hvortil der knyttes hvad Schutz har betegnet som en 'finite province of meaning' (Vaitkus 1991:80). Således kan man sige, at den interaktion der finder sted i sociale netværk som bl.a. Friendster.com og kontaktportaler som FarmerDating.dk og Beautifulpeople.dk vil kunne forstås som en verden for sig, med sine egne meningsdannende principper. Hver af disse netværk vil have tilknyttet en række rammer som aktørerne nødvendigvis trækker på og som bestemmer, hvordan der interageres. Ved at vælge at fokusere på hvilke rammer som aktørerne i disse netværk trækker på, mener jeg man vil kunne skabe et mere nuanceret billede af hvordan sociale netværk af denne type influerer på social handling. Et sociologisk blik på netværk, der trækker på Goffmans frame-begreb vil således angiveligt vise at den form for handling der foregå ikke er så rationel og instrumentiel som de umiddelbart fremstår. Ved at f.eks. at benytte samtaleanalyse af møder i disse netværk, eller

etnografisk observation af f.eks. dating mener jeg man vil kunne komme tættere på hvilke rammer der trækkes på. Det vil man evt. kunne sammenligne med analyser af andre netværk og det vil bl.a kunne give et billede af hvad der evt. foranlediger den instrumentalitet der synes at knytte sig til netværk som f.eks. BeautifulPeople.dk. Endvidere kan Goffmans begrebsapparat også være brugbart til at komme tættere på de "small worlds" som Urry omtaler, og til at vurdere hvordan man administrere det stigende antal af "weak ties". Hvilke "ritualer" knytter sig f.eks. til administreringen af disse. Goffman analyserer desuden hvordan man i dagligdagen opretholder sit selvbillede og det vil således være relevant at analysere hvordan man fremstiller sig selv i disse netværk.

Sammenfattende kan man sige at Goffmans begrebsapparat synes at byde sig til som et mere sofistikeret redskab til at begribe den form for social handling, der knytter sig til sociale netværk i netværkssamfundet. For virkelig at forstå hvad der kendetegner disse nye praksisformer, der knytter sig til netværkssamfundet vil jeg således anbefale at man snarere vender sig mod Goffman end mod traditionen omkring SNA. I mit litteraturstudie fandt jeg det overraskende hvor få socio-kulturelle analyser og etnografiske metoder, der bliver benyttet i analyser af netværk. Jeg tror derfor at der behov for at diskutere, hvordan man kan udvikle et mikrosociologisk blik på netværk, der kan fremstå som alternativ til den formalisme som SNA-traditionen repræsenterer.

Det ville have været interessant at have foretaget en nærmere analyse af de netværk som Friendster.com eller BeautifulPeople.dk er med til at skabe ved at benytte Goffmans begrebsapparat. Men et sådan arbejde ville imidlertid kræve dybdegående etnografisk arbejde, som ligger uden for denne uppsats fokusområde. Hensigten med denne uppsat har i stedet være at forsøge at udvikle et blik som vil kunne benyttes i analyser af netværkssamfundets implikationer for individniveau. Det er dette arbejde der har været omdrejningspunktet for uppsatsen og selve efterprøvningen af det blik der her anbefales må derfor vente til en anden gang.

Kapitel 5: Konklusion

Denne uppsats har sat fokus på netværkssamfundets implikationer for individniveau. Et perspektiv der hidtil i sociologiske analyser er få eksempler på. Udgangspunktet for uppsaten har været Castells makrosociologiske beskrivelse af netværkssamfundet i et forsøg på at kortlægge hvilke implikationer Castells scenario har for individet. Gennem et omfattende litteraturstudie fandt jeg især arbejde af Urry (2000) (2003) og Wittel (2001) som interessante repræsentanter for, hvordan et sådan arbejde kan tage form. Urrys beskrivelse af skabelsen af "small worlds" og betydningen af en stigning af "weak ties", blev fremhævet som eksempler på, hvordan netværkssamfundets transformerer relationsdannelse for individet. Wittels argumentation for en "network sociality", der markerer et skift fra "having relationships" til "doing relationships" illustrerede yderligere at metaforen om netværkssamfundet ikke alene er anvendelig for makrosociologiske analyser. Wittels arbejde blev benyttet til at beskrive, hvordan networking som social praksis er blevet udbredt især indenfor visse dele af erhverslivet. Denne networking praksis var kendetegnet ved at relationer i højere grad havde en informationel karakter end en narrativ karakter. Det var således ikke en fælles erfaringshistorie, der lå til grund for de relationer, der skabes i en "network sociality".

Begrænsninger ved at Wittel hovedsageligt fokuserede på erhverslivet blev forsøgt overvundet ved at inddrage en række eksempler på netværksdannelse i livsverden. Her blev inddraget forskellige kontaktportaler som eksempel på, hvordan disse er med til at skabe nye relationsformer og nye sociale netværk. I en diskussion af disse blev der argumenteret for, at det er sandsynligt at den form for networking praksis, som Wittel hovedsageligt knyttede til erhvervslivet, også har fundet udbredelse i livsverden. Afslutningsvist blev der diskuteret, hvordan disse netværk, som nye sociologiske genstandsfelter, bør operationaliseres. Her blev tradition Social Network Analysis beskrevet som en mulig tilgang, men blev fundet for formalistisk til at kunne tilbyde tilstrækkelig forklaringskraft for de nye former for sociale netværk, som netværkssamfundet bringer med sig. I stedet blev Goffmans framebegreb inddraget og anbefalet som en anvendelig optik, der angiveligt vil kunne fremhæve den særlige karakter, som knytter sig til de former for sociale netværk som bl.a portalen Friendster genererer. På den baggrund kan det konkluderes, at netværkssamfundet som metafor er anvendelig til at begribe transformationer på individniveau, og at den sociologiske udfordring at

analysere disse transformationer bedst kan løses ved at udvikle et mikrosociologiske blik, der tager udgangspunkt i Goffmans frame-begreb.

Litteratur

- Andersen & Kaspersen (1997) *Klassisk og Moderne Samfundsteori*. Hans Rietzel
- Axhausen, K (2002) *A dynamic Understanding of Travel Demand: A Sketch*. ESRC Mobile Network Workshop, Cambridge.
- Barnes, Susan B. (2001) *Online Connections – Internet interpersonal relationships*. Hampton Press
- Bauman, Zigumut (2000) *Liquid Modernity*. Polity Press
- Beck, Ulrich (1998) *Vad innebär globaliseringen*. Daidalos
- Castells, Manuel (2000) *The Rise of the Network Society*. Blackwell Publishers
- Christensen, Jesper Højbjerg & Sørensen, Flemming S. (1997) ”Kommunikation og sociale netværk”. Bilag 5. I Betænkning 1342 *Information til Tiden*
- Collins, Randall, (1988) ”Theoretical continuities in Goffman’s work”. I Drew & Wotton (ed.): *Erving Gofman. Exploring the Interaction Order*. Polity Press
- Cross, Jay et al. (2001) ”Machiavellian strategies in social networks”. *Columbia Univeristy*.
- Emirbayer & Goodwin (1994) ”Network analysis, culture, and the problem of agency”, *American Journal of Sociology*, Vol. 99, Nr. 6
- Forsberg & Wallmark (1998) *Nätverksboken – om mötets möjligheter*. Liber
- Gonos, George (1977) “ ‘Situation’ versus ‘frame’: The ‘interacktionist’ and the ‘strucutralist’ analyses of everyday life”. *American Sociological Review*. Vol. 42
- Granovetter, Mark S. (2003) “The Strength of Weak Ties”. I Hechter & Horne (Ed) *Theories of Social Order – A reader*. Stanford University Press
- Jensen, Anders Fogh (2001) *Metaforens Magt – Fantasiens fostre og fornuftens fødsler*. Modtryk
- Koolhaas, Rem “About Space” *Wired Magazine* . June 2003
- Lakoff & Johnson (1980) *Metaphors We Live By*. University Press
- Lash & Urry (1994) *Economies of Signs and Space*. Sage
- Lin, Nan (2001) *Social Capital – A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge Unviversity Press.

López, José (2003) *Society and its Metaphors – Language, Social Theory and Social Structure*, Continuum

Lowe, John B. & Hirokawa, Randy Y. (2002) *Katz & Lazarsfeld Revisited*

Manning, Philip (1992) “Goffman’s Later Work: Frame Analysis”. *Erving Goffman and Modern Sociology*. Polity Press

Monge, Peter R. (1998). ”Emergence of Communication Networks”. I. Putnam & Jablin *Handbook of Organizational Communication*, (2nd Ed) Sage

Rogers, Everett (1997) *Diffusion of Innovations*. The Free Press

Scott, John (2000) *Social Network Analysis*, Sage Publications, London

Simmel, George (2003) “The Web of Group-Affiliations”. I Hechter & Horne (Ed) *Theories of Social Order – A reader*. Stanford University Press

Turner, Jonathan H. (1987) “Toward a Sociological Theory of Motivation”. *American Sociological Review*. Vol. 52.

Urry, John (2000) *Sociology beyond Societies – Mobilities for the twenty-first century*. Routledge

Urry, John (2003) “Small Worlds and the new Social Physics” *First Draft (under udgivelse)*

Watts, Duncan “Six Degrees of Interconnection”, *Wired Magazine*, June 2003

Wellman, Barry (1988) ”Structural analysis: from method and metaphor to theory and substance”, *Contemporary Studies in Sociology*, Vol 15.

Wittel, Andreas (2001) ”Toward a Network Sociality”. *Theory, Culture & Society*. 2001 Vol. 18: P. 51 – 76

Empiri:

www.beautifulpeople.dk

www.farmerdating.dk

www.friendster.com